

FRISIACA.

MEDEGEDEELD DOOR

MR. U. A. EVERTSZ.

II.

De Catalogus van den, ook voor de Friesche regtschiedenis en letterkunde, werkzamen Leeuwarder geneesheer A. Heeringa (1), en van zijnen zoon Volkert, door

(1) Men weet, dat de advocaat Nic. Tholen en doctor Adr. Heringa, op verzoek van Schwartzenberg hadden op zich genomen, de *Oude Friesche Wetten* van eene vertaling te voorzien, en bij de uitgave van het eerste deel van het *Charterb.* met *dien moeizamen en zwaren arbeid* reeds tot op de helft gevorderd waren, dat die arbeid door het overlijden van den heer Tholen eene nieuwe vortraging heeft ondergaan, doch dat Schwb. bij de uitgave van zijn tweede deel nog leefde, „ in de vliegende hope, dat de gebleken ijver van den wel edelen heere Adr. Heringa, med. d. binnen Leeuwarden, die bekende doorslaande bewijzen van sijne vergevorderde en beproefde kundigheden in deze uitmuntende arbeid ten overvloede, heeft gegeven, niet ten eenenmale zal zijn of worden uitgebluscht, maar integendeel zich toekomstig gereed toonen, om den voorgestelden taak, dien hij zich vrijwillig heeft opgelegd, volvaardig af te doen, en derhalve de vertaling van dit voortreffelijk stuk, waarin tot dusverre zoo gelukkig heeft geslaagd, ten lang gewenschten einde te zullen brengen, hebbende Schw. inmiddels het besluit genomen, om het laatste deel met dit kostbare gedenkstuk te versieren, en alsdan nog daarbij te voegen de *Oude wetten van den Upstalboom.*” *Voorr. I. d., q. 2, en II. d. p. 70 v.* Wij zouden het te meer betreuren, dat dit voornemen niet is ten uitvoer gebragt, zoo wij niet voor een groot gedeelte schadeloos waren gesteld, door den

bladerende, vielen mij daarop eenige Nos. in het oog, die ik het van belang acht, hier aan te stippen, eensdeels, omdat die werken niet zoo algemeen bekend zijn, en dus onze Friesche letterkunde kunnen verrijken, en ten anderen, omdat zij tevens ons op het spoor kunnen brengen, om die werken, en vooral die HSS., te ontdekken. Die catalogus dan der boeken die den 17. April 1798 en volgende dagen verkocht zouden worden, heeft reeds dadelijk:

P. 14, N°. 258, folio. *Friesche Geschiedenissen, beginnende 350 jaar voor Christus geboorte, eindigende met het jaar 1490.* Cierlijk handschrift in 3 deelen.

259. *Waarachtige beschrijving van Vriesland, eerst door Occam Scharlensen en andermaal door Joannes Vlytamp (zal r moeten zijn) verzameld.* Zeer net geschreven.

260. *Landtboek van Friesland, van Doctor Kempo van Martena.* Cierlijk geschreven.

261. *Resolutie der Edel Mogende Heeren Staten van Friesland, van den jare 1729 tot 1777 ingesloten.* 36 deelen, net geschreven.

Quarto, p. 25, N°. 159. T. ab Eysingha, *Comm. ad Institututa.* *Franeq.* 1693.

P. 41, N°. 506. *Ruiter op het faalpaard, of 30 Lijkpredicatiën.* *Bolsward* 1662.

Ik herinner mij, dat dit werk voor eenigen tijd insgelijks op eene auctie in 's Hage voorkwam, die mij echter is ontgaan.

507. D. F. van Giffen, *Salomo van zijne moeder gekroont.* *Leeuw.* 1684.

belangrijken arbeid van Wierdsma en Brandsma, in de uitgave van de *Oude Fr. W.*, in II dln., te Kampen en Leeuwarden uitgekomen, doch met het XI d. eindigende. Het ware te wenschen, dat die arbeid op hun voetspoor mogt worden voortgezet. In hun voorberigt maken deze uitgevers dan ook te regt loffelijke melding van het werk hunner voorgangeren, dat door hen slechts is vervolgd en ten einde gebracht.

P. 44, N°. 560. Photizum Misoschoti, *Friesche fackel*, lichtende 't recht der Revisen, 1655, en *Doleancen bij de ingezetenen van Vriesland*, ingebracht over de abusen in de regering ingeslopen. Harl. 1627. Raar.

570. *Oostfriesche land-, dyck- en sylrecht*. Zeer net geschreven.

P. 51, N°. 685. *Eene verzameling van oude Friesche wetten, en andere stukken, het tegenwoordig Friesland specterende*, gedeeltelijk in het oud Friesch. Een zeer duidelijk MS. in het laatst der 15. eeuw geschreven, met geschilderde voorletters, zeer wel geconserveerd.

686. *Annotatien van eenige aanmerkenswaardige dingen, zoo in als buiten Friesland in twintig jaren voorgevallen, beginnende met 1657 en eindigende met 1677*, door Horatius Vitringa. 2 deelen, en een 3de *Van de gebeurtenissen in het jaar 1696*.

Vergelijk den Catalogus van Eerde, p. 331, N°. 7015, 16, waar een dergelijk exemplaar voorkomt, en Catalogus Friesch Genootschap, p. 76.

Octavo, p. 88, N°. 644. Suffr. Petri, *Oratio habita pro reformatione universitatis 1558, et carmina*. Raar.

645. Suffr. Petri, *Orationes V*. Basil. 1566. Raar.

N°. 644 en 645, komen bij de Wal, *Fris. Joti.*, p. 52, voor, de eerste vollediger als *Universitatis Erphurdiensis*. Erphurd. 1558; de tweede, *Orr. de multiplici utilitate linguae Graecae*, beide in 12°. *Carmina* kent de Wal niet, behalve het eene als 1558 uitgegeven. Het exemplaar op den catalogus vermeld zou hier de noodige opheldering kunnen geven, de Wal, 53, terwijl hij 59 als *onuitgegeven* vermeldt *Carmina libri VI*, en nog, p. 425, van een epitaphium op Caraffa spreekt, dat bij Lindenberg is opgenomen.

P. 100, N°. 897. Ruerd Gerbens, *Belijdenis des Christelijken geloofs*. Leeuw. 1698.

898. Foeke Floris, *Bescherming der waarheid Gods*. Leeuw (2).

Beide ongetwijfeld Friezen.

P. 131, N°. 1534. J. Phocylides Holwarda, *Frijsche sterrekunst*. Harl. 1663. Vg. p. 82, N°. 516. *Philos. natur.* Fran. 1651.

Zie Vriemoet, p. 361, waar meerdere werken opgenoemd worden. Cat. Fr. Gen., p. 65, heeft twee andere uitgaven.

1535. Wytze Foppes, *De conjunctie van Venus met de ster*. Leeuw. 1762.

P. 142, N°. 1737, bevat o. a. Viglius ab Aytta, *Nederlandsch oproer onder de Hertogen Parma en Alba*.

Bij de Wal vermeld p. 116, als in 1660 of 61 uitgekomen.

P. 144, N°. 1782. Jacoby, C. G., *Kort chronijkjen van Friesland*. Leeuw. 1755.

Wordt als *zeldzaam* vermeld op den catalogus Fontein, p. 79, N°. 961.

1788. I. Munniks, *Historie der staatsbesturing in Friesland*. Leeuw. 1787, eerste deel.

P. 147, N°. 1835. J. Valckenaer, *Bewijsstukken tegen C. L. van Beijma*. Duinkerken 1791.

Zeker hetzelfde met den door de Wal, p. 454, opgegevenen *Bundel van bewijsstukken dienende tot bestraffing der logentaal van den heer C. L. v. B.* Dk. 1791, 8°.

1836. *Briefwisseling tusschen Dr. Osmond en C. L. van Beijma, sedert April 1791*.

P. 146, N°. 1821. Harmodius Friso, *Aanspraak aan het volk van Utrecht*. Leiden 1786.

Is van P. Vreede, zie *Cat. Ned. Lettk., Bijv.* 1848--52, p. 36. Ik bezit insgelijks eenen *Harmodius Friso*, op blaauw papier gedrukt, doch kennelijk van eene andere welbeken-

(2) 1687. Zie XXVII. *Verslag F. G.*, p. 103, waar ook N°. 1836 aangekocht vermeld wordt.

de hand, als gedagteekend Harlingen, uit mijn boekvertrek, den 10. Julii.

P. 150, N°. 1906. *Korte historie en beschrijving van Franeker.* Fran. 1785.

P. 164, N°. 2173. *Het leven van den heiligen Vitus, patroon van Leeuwarden, ald.* (Leeuw. of Amsterdam, dat naast voorgaat) 1687.

P. 173, N°. 2389. I. Buma, *Reis door de Elyzeesche velden.* Leeuw. 1753.

P. 180, N°. 2533, *De burkery, of het boerebedrief.* Dokkum 1771.

Welk een rijke oogst! En nu hebben wij ons nog slechts tot Friesland en het bij ons min bekende bepaald, hoeveel zouden wij er anders nog hebben kunnen bijvoegen (b. v. p. 232, N°. 197, *De spiegel der minnen*, door Colijn van Rijsselaar, en

198. *Een troostenspiegel der zieken*, door W. Gnaphaeus, Rector te 's Hage, 1531, beide als raar aangeteekend; maar wij verwijzen den begeerigen tot den catalogus zelven, die eenen schat van boeken, tot de vaderlandsche geschiedenis en andere vakken betrekking hebbende, bevat, en meenen deze gelegenheid te mogen waarnemen, om te waarschuwen tegen het onbedachtzaam vernietigen van oude catalogi, en aan te moedigen, om die veeleer eens te doorbladeren, en daarvan de resultaten mede te deelen, die altijd eenig nut zullen hebben.

Om de gelijksoortigheid van het onderwerp, en omdat wij zelfs bij Schotel daarvan geene melding vinden gemaakt in zijne *A. M. S.*, voegen wij hier nog bij, dat onder de MSS. voorkomen in het *Legatum Perizonianum, Variarum epistolae A. Mariae Schurman.* Zie den catalogus voor zijne XII oratt., L. B. 1740, waarvan de laatste, de *Or. fun. Abr. Gravii*, eene uitvoerige lofredede op Friesland inhoudt, zoowel wat land en volk betreft, als inzonderheid de rijkdom

aan geleerden, waaronder ook Vigle en Hopper met lof vermeld worden. Deze plaats, p. 566—70, is der mededeeling wel waard, en zou misschien in het Hollandsch vertaald, wel eene geschikte plaats in *De vrije Fries* kunnen beslaan. V. en H. worden niet minder geprezen in Or. IV, p. 191 v., terwijl de lof van Coehoorn wordt verkondigd in de VI., p. 287 v. en 290 v.

Hetgeen Periz, in Or. II, p. 55, ter loops zegt van de » importunae iniquissimarum litium venationes ad vin- » dicandum 130 errorum dedecus, » ziet op zijnen hevigen twist met Huber, waarover Vriemoet, 631 en 455, op welke beide plaatsen hij echter 120 noemt? Vg. de Wal, 288 en 292.

III.

Geheel in overeenstemming met het doel van bovenstaande mededeeling, heeft de geleerde en voor letteren en wetenschap steeds ijverig werkzame Delprat zich de moeite getroost, om in de *Bijdragen* van Nijhoff, IX, 1, p. 128, uit het *Archif der Gesellschaft für ältere Deutsche Geschichtskunde*, Bd. I—X, mede te deelen, wat voor Nederland min of meer belangrijk is, terwijl hij hoop geeft, op een dergelijk overzicht uit de *Monumenta Germaniae historiae*, waarmede hij voorzeker groot genoeg zal doen, en dat wij althans met verlangen tegemoet zien. Uit het nu geleverde trekken wij hetgeen of regtstreeks of eenigermate tot Friesland betrekking heeft, en noemen wij al dadelijk :

P. 5. Admont, *Vita S. Wilfridi*, XII. eeuw.

Vita Willebrordi, XI. eeuw, 16 blz.

Aken, bij Prof. Quix, *Nederd. Annalen*.

P. 6. Breslau, *Catalogus Episcoporum Trajectensium*.

Brussel, Kon. Boekerij. (Omtrent Brussel vg. men VI. Verslag F. G., 135 v).

Kloosters te Hoorn, N°. 8629, XV. eeuw. Leiden (ook te Parijs).

= *Bloemengaard en Aduard in Friesland*, N°. 8853, XV. eeuw.

Vitae sanctorum, N°. 207, membr., fol., sec. XIII.

Vitae sanctorum, N°. 380, membr., fol. sec., XV, 9 blz., gewigtig.

P. 7, N°. 5855—61. *Imitatio J. Christi*, HS. door v. Kempen zelven vervaardigd, XV. eeuw.

= P. 8. Worp de Rynsmageest, *Chronicon*, N°. 6070, XVII. eeuw. Ook vermeld bij Ottema, *Vrije Fries*, III, 119, doch nader beschreven in *Archief*, VII, 695, tot hetwelk Ottema had kunnen verwijzen, zoo het toen reeds uit was. Vg. 7265.

= 6717—21 Membr., fol., sec. X, pertinet monasterio Orti St. Marie ord. Praemonstratensis in Frisia prope Le-werdiam.

Fol. 28. *Vita Frederici, Abb. et fundatoris* († 1175), door Sibrandus († 1238).

51. *Vita Siardi, Abb.* († 1230).

71—74. *Geschiedenis van het klooster*, XVI. eeuw.

101. *Vita et gesta trium Abbat., Sibrandi* († 1238), *Jarici* († 1240) *et Ethelgeri* († 1259).

= P. 9, 7201. Sibrandus Leo, *De abbacia Mariengaerde et de monasterio Lidlumensi*, sec. XVII.

= 7265. *Nederd. overzetting van 't 4e. B. van Worp*, van 1399—1498, vermeld bij Ottema, t. a. p., 119, begint: Daernaer dat Hertog enz., XV. eeuw.

7917. *Vitae sanctorum*, membr., fol., sec. XV.

= 8037—50. XV. en XVI. eeuw, waarin o. a. N°. 6, *De nominibus et origine Comitum ac Principum Holl., Zeel., Dominorum Frisie*.

P. 10, N°. 8059. *Vitae sanctorum*, XV. eeuw.

= 8245—57. *Liber canon. in Korssendonck*, waarin de

St. Jerone et ejus martyrio in Frisia et translatione in monast. Egmond., a. 900, per Nothbodum et Comitum Theodoricum II.

13912. *Chronica H. Z. Frisiae Traj. Ep. XVI. eeuw.*

Omtrent Brussel vg. men voorts Gachard, *Inventaire des archives de la Belg., t. I. Brux. 1837, fol.*

= P. 11. *Carlsruhe.* Beroemd MS., IX. eeuw, van de Epp. Bonifacii. Vg. *Archiv*, II, 152, en III, 64.

= P. 12. Giessen, S. XVII, *Verzameling van opstellen en berigten, betrekkelijk de Angelsaksische taal. Glossarium Anglosax.,* geschreven door Franc. Jun., Saxische glossen.

= Gotha, N°. 92, *Friesche wetten*, waarover Wiarda, *Aseg. en Beschlüsse inner Versammlung der Friesen im J. 1479 über das Landrecht.* *Archiv*, VI, 39.

= Göttingen, *Egg. Beninga*, uitgegeven door Matth., *Anal.*, t. IV, *Arch.* VI, 202, vg. beneden.

= Viglii Zuichem, *Praesidis Regii dicasterii in Brabantia, XXII voll. in folio, MSS., saec. XII—XVI.*

(Belangrijk is ook de *Verzameling van onuitgegevene brieven* van onzen Vigle, door de Ram, die, zoo als Nijhoff, *Bijdr.*, IX, 2, p. 81, te regt aanmerkt, kan dienen tot aanvulling van Hoyneck van Papendrecht. Behalve vele anderen, vindt men er ook een van Suffr. Petrus, die 28 Aug. 1558 aan Vigle, uit Keulen, zijn leedwezen te kennen geeft, van niet naar Leuven te kunnen terugkeeren, en alzoo genoodzaakt te zijn, zijn professoraat te laten varen.)

= Hamburg, folio, N°. 4, *Cod. chart. a. Passio et vita St. Bonifacii et sociorum ejus*, 1—80. b. *Vita Willibrordi, Ep. Traj.*, 81—101. c. *Gregorii*, per Ludgerum descripta, 102—148. d. *Vita Ludgeri*, p. 149—90.

P. 13, N°. 18, van de *Hist. civ. Belg.* vindt men het *Anonymi Chronicon Traj.*, 640—1205, volgens Lappenberg, in het *Arch.*, VI, 633, en VII, 614, geheel eensluidend met het door Kluit, *Hist. crit.*, I. d., uitgegevene.

P. 14, N°. 75, van de *Hist. Germ.* a. Beninga Eggerick, *Ostfr. Chr. bis zum J. 1497*, 125 bl. b. *Oostfriesche landrechten*, bl. 126—190. Vg. *Arch.*, VI, 243. Zie boven.

Ham. Pertz., VIII, 39, beschrijft zeer naauwkeurig het beroemde MS. van Emonis et Menconis *Chronicon* van Ds. Koppius, uitgegeven door Matthaeus, t. II, en hetgeen weinigen weten, doch door Delprat wordt aangevuld, door Hugo, *Sacrae antiq. monumenta Stivagii*, fol. 1725.

(Ik meen dat dit HS. nu aan de Gron. boekerij is overgegaan.)

= P. 15. Hannover. *Landrecht ofte Asigheboek der edelen vrijen Vresen*. (Twee afschriften.) *Arch.* I, 46, VIII, 637.

= P. 16. Koppenhagen 1514. *Jura antiqua Frisonum septentrionalium in scripturam redacta a 1426*, 10 fol., 25 art.

1515. *Dat Freesische landrecht*. (Vernieuwd afschrift.) *Arch.* VII, 153.

Nog aldaar: Tottsche verzameling.

= 574. *Chronikel der Vriesche lande, der seven Zelande en derder (sic) stadt Groningen*, begonnen door I. Thd. van Legemo (Lemmege?), en voortgezet door S. Beningh. Vg. p. 19.

= 651. *Chronica der Friesen tot 1550*.

17. Luik, boekerij van het Biss. Seminarium.

= 6. G., I, Ch. 4°, sec. XV. *Privilegium Frisonum. Carolus ao. am. dōi 1345*. — *Arch.* VIII, 480.

Middlehill. Boekerij van Sir T. Philipss.

= 1140 (755 Catal. Meerm.), Ern. F. a Wicht, *Annales Frisiae congesti a primis initiis usque ad a. 1602*, fol. 172. (*Archiv.* VII, 97, VIII, 762, IX, 501.) Vg. v. Wicht, *Oostfr. Landr., Vorb*, p. 127.

P. 18. (802 idem) *Chronicon Egmondanum*.

= (824 idem) *Vitae omnium Abbatum in Adwerth in Frisia, cum brevi eorundem chronologia*.

= 3209. *Ostfr. Landr.*

- = P. 19, No. 3299. *Chronicon Frisiae*.
- = 3301. *Landtboek van Frieslandt*.
- = 3302. *Inventarium cartarum penes secretarium reip. de Frieslandt*.
- = 3302. J. v. Leming, *Chronijk van Groeningen*. Vg. p. 16.
- = 3568. *Diplomata Frisiaca*.
- = 3569. *Diplomata Groningana*.
- = 3570. *Diplomata miscellaneae*, II voll.
- = P. 20. Munchen, *Arch.* VII, 121.
- No. 461, Ch., s. XV. *Historia Frisiae et de libertatibus eorum*. Begint Deus oipotens — 1248, indict VI regni nostri a°. I, laus Deo.
- = Oxford, onder den naam van *Junii manuscript*. (Te vergelijken met de opgave bij het Fr. Genoots., alwaar de MSS. *Juniana* worden vermeld II. *Verslag Fr. G.*, p. 66 vv., en vollediger dan hier.)
5161. *Jus comitatus Frisiae, Leges Frisiae, Upstalbomicae leges*. Met de uitgave van Siccama, vg. door Pertz., *Arch.* VII, 788.
5189. (Bibl. Junii 78.) *Frisiacaе leges*.
5220. (Bibl. Junii 109.) *Frisiacaе leges cum notis*.
5221. *Frisica lingua hymni*.
- (Omtrent 5221 zie men de *Naoogst* van Halbertsma, I, 284 v., die ald., 296 v., de beide onuitgegevene stukjes van G. J. mededeelt.)
5222. *Fris. leges antiquae*.
5282. (Maresshall 60.) *Leges Frisicae*.
- = P. 21. Parijs. In het Kon. Archief, L. division histoire ecclesiastique, eenige oorkonden omtrent Friesland, v. 1336—38.
- P. 22. Rome. Vallicelliana bibl. ll. 16, Bonifacii *Monumenta historica* (*Arch.* V, 468).
- P. 23. Weenen. Ad Belgiae historiae pertinentia scripta No. 279.

- = *Caroli M. privilegium Frisiis concessum.*
 P. 27. Wolfenbittel, *Cod. Helmst.*
 = N°. 1353. *Leges Frisicae Saxon.*, Ch. fo.
 1362. *Corpus van oude Friesche regten.* Ch. fo.
 1354. *Statuta Frisiae orient. Sax.* Ch. 4o.
 1365. *Harlinger landrechten. Budjadinger (sic) landrecht.*
 Ch. fo.
 1378. *Groninger landrecht.* Ch. 4o.
 1384. *Friesische Köhren im Landrecht.* Ch. 4o.
 1385—86. *Fragmenten uit het oud Friesch landr.*, codd.
 Augustei.

Frisonum privilegia a Carolo, Wilhelmo et Ludovico, annis
 803, 1248, 1330.

Zwetl, N°. 77, membr., fol. sec. XIII, *Vita Bonifacii*,
 auctore Othlono, met eene lijst van de Maintzer Aartsbis-
 schoppen, en wel 15 in getal.

Vg. hieromtrent *Arch.* IV, 140, V, 337, I, 445, III,
 150 en 170.

Tot dusverre D., die de Nederlandsche boekerijen van
 's Hage, Leiden, Amsterdam en Utrecht onvermeld heeft
 gelaten, even als hetgeen uit de *Compte rendues de l'Acad.*
de Bruxelles en Gachard door hem is overgenomen, omdat
 die den lezers bekend zijn, of gemakkelijk verkrijgbaar.

Deze bloote opgave zal wel genoegzaam zijn, om het
 belang dezer mededeeling, ook voor Friesland, te doen in-
 zien, zonder dat het noodig zal zijn, dit als met den vinger
 aan te wijzen. Hetgeen meer regtstreeks op Friesland be-
 trekking had, hebben wij door = doen kennen; terwijl
 wij hier alleen opzettelijk de aandacht vestigen op de XXII,
 zegge 22 folianten MSS. van onzen Vigle, waarvan het
 misschien de moeite zou beloonen, den inhoud nader te
 doen kennen, en op het *Privilegie van Karel den Grooten*
 te Weenen voorhanden,

Album van Hermannus Pricker, van Emden, thans in het bezit van Mr. C. H. Gockinga, Lid van den Hoogen Raad, te 's Gravenhage, afkomstig uit de nalatenschap van den Burgemeester I. van Hoorn, te Groningen.

Dit in meer dan een opzigt allermerkwaardigst *Album*, bevat ook het een en ander voor Friesland belangrijk, of daarmede althans in eenig verband staande. Zoo treffen wij al dadelijk op het schutblad aan een naamvers, van onzen Franeker Hoogleeraar Sibrandus Lubbertus, van dezen inhoud:

Ad amicos.

H ic qui pieridum sacro liquore
 E xcultum studiis favete Phoebō
 R eddes ingenium, tuo sodali
 M urenæ monumenta sint amoris.
 A ptabis calamo secreta mentis.
 N am semp (puto) morib. receptū
 N omē symbola fratribus relinq
 U t firmos fore debitos amores
 S int testes. Jgr̄ boni sodales
 P riccero Themidis sacro ministro
 R arae Mnmosyn̄ necessitate
 I nsigne nomen parate penna.
 C ecinit si placidis viri sub anun
 C occina referens loquuta ore
 E n docti praesentis mei sodales
 V os cū nō liceat referre grates
 S emper tota cohors valetē.

Hic Priccero F(ecit) Sibr. Lubbertus
 Bas. anno 77. 7 Augusti.

Met dit proefje van zijne bekwaamheid ook in het Latijnsch verzen maken, want verhevene poëzij zal er wel niemand in vinden, hoezeer het dan ook, door het niet geheel leesbare (1), iets moge hebben verloren, schijnt Lubbertus dit album aan de vrienden van Pricker, in Bazel, te hebben toegewijd, maar overigens daarin niet de eerste plaats te hebben willen innemen, die aan Beza is afgestaan, terwijl men eerst nagenoeg in het midden van hem nog, van de zelfde dagteekening, op een blad vindt:

Qui autem perseveraverit ad finem, ille salvus erit.

Sibrandus Lubbertus Bas. aō 77. 7 Aug.

Over dezen, in de kerkelijke geschiedenis wel bekenden, Franeker Hoogleraar in de godgeleerdheid zie men onder anderen Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 1—19, en de bronnen door hem aangehaald. Deze spreekt overigens wel van zijne studiën te Geneve, waar hij Beza hoorde, maar niet van Bazel, van welk verblijf echter dit album het bewijs oplevert. Acht jaren naderhand was hij reeds Hoogleraar te Franeker, 1585—1625. Hij was ook afgevaardigde ter Dordsche Synode, door welke hij werd benoemd, om den bijbel mede te helpen vertalen, waarin de dood hem is voorgekomen. Zie Le Long, *Besch. des bijb.*, blz. 794 en 798.

Hij ijverde zeer tegen de Remonstranten. Zijne menigvuldige geschriften, ook tegen de Groot, vindt men bij Vriemoet vermeld. Met Emmius, die hem buitengewoon prijst, was hij zeer bevriend. Met vele andere geleerden

(1) Wij hebben het zoo getrouw mogelijk wedergegeven, doch moeten het aan de Critici overlaten, de fouten te herstellen, *murenæ* is ons niet zeer duidelijk, *ahnm* zal misschien *anspiciis* moeten zijn. Desniettemin is het niet zeer verstaanbaar, en ik heb het alleen overgenomen, omdat het mij althans geheel nieuw was.

hield hij briefwisseling. Zoo vindt men in de *Centuriae* van Gabbema, behalve brieven van Casaubonus, Baudius, P. Mornay en Beza, van den bekenden Jos. Scaliger 4 brieven aan onzen Lubbertus (2), waarmede het niet onaardig is te vergelijken het oordeel, door den zelfden Scaliger over Lubbertus uitgesproken, hetgeen wij, als misschien niet zoo algemeen bekend, hier uit de *Scaligeriana*, p. m. 209, in zijn geheel mededeelen. Vriemoet geeft, p. 19, slechts het begin en einde.

» S. Lubbertus (zegt Scaliger aldaar) qui est docte et a bien escrit, est un personnage très laid et rustique, il est avare, mais riche; il vend luy mesme ses pommes, et se promène sans manteau avec un hoqueton, ce m'a dit Felix de Nismes, il me faut avoir son livre *De conciliis* (bij Vriemoet vermeld, p. 15).” In 1625 overleden, werd hij in de Martini-Kerk te Franeker begraven, waar men op zijn zerk leest:

A°. 1625. Den X Jan. sterf d' Hooggeleerde Dr. Sibbrand Lubbert, der H. Schryft Profess. Primar. aetat. 69. Prof. 40.

A°. 1625. De 8 May, sterf d' eerbare seer deuchtsame Truicken van Oosterzee, syn huisvrouw, out 74 jaer.

Lubbertus nostri qui lux columenque lycei
Lustra per octo fuit, clauditur hoc lapide,
Clauditur, ast tantum corpus mortale, perennat
Fama viri, vivit mens pia juncta deo.

(2) Cent. II, N°. 61, p. 385 vv. C. III, 80, p. 720. Vg. voorts C. III, 81, 82 en 87, en II, p. 303—4.

Later vinden wij te Straatsburg eenen *Dominicus Richaeus, Frisius*, met de spreuk: *το γυναι σαυτον, πανταχουσι χηρησιμον*. Ook haalt hij *Cic. pro. Caecina*, en de *L. 15, D. Cond. Inst.* aan, misschien dus een regtsgeleerd student of Doctor. Zijn wapen, dat er bij geteekend is, zal welligt opheldering kunnen geven, of hier met *Frisius* een landgenoot, dan wel een *Oostfries*, bedoeld wordt.

Van de Bra kunnen wij het eerste met zekerheid aannemen. Wij ontmoeten hem als *Henricus de Bra, Frisius*, met de spreuk: *Dei sum id, quod sum*. *Argentorati 1576, mense Aprili*, en aanhaling eener plaats uit *Xenophon*, met de Latijnsche vertaling. Zijn fraai wapen is er nevens geteekend.

Van hem is de *Doccumanae stragis descriptio*, door *Ottoma* vertaald, medegedeeld in *De vrije Fries*, VI, 2, 131—152. Vg. vooral *Fockema*, aldaar, 127 vv. Dat *Suffridus Petrus* hem te regte a Bra, en niet eenvoudig Bra noemt, zoo als *Hesman*, aldaar, 128, wordt door ons allum boven twijfel gesteld, dat ons daarenboven leert, dat onze Doctor zich in April 1576 te Straatsburg ophield, waarvan *S. P.* niets meldt.

Jo. Rengers, Phrisius, 15 Maart 1577, » *Donum » Dei vita aeterna per Christum,*” met wapen. — Hij noemt *Pricker* zijn' *conterraneus*, en heeft dus *Friesland* in wijderen zin genomen, zoo als hij zelf ook te *Groningen* te huis behoorde, doch zich toen ook te *Straatsburg*, even als andere landgenooten, voor zijne studiën schijnt te hebben opgehouden, hetgeen uit de dagtekening is af te leiden, hoezeer *Argentorati* hier ontbreekt. Vg. het *Stamboek van den Frieschen Adel*, op *Rengers*.

De zelfde ruimere opvatting zal misschien gelden van *Matthias Sastherus, Frisius*. *In silentio et spe fortitudo mea*, die ook, *Basel, 6 Aug. 1577, H. P.* » *nobi-*

„litate generis propriaque virtute ornatissimum juvenem” zijn’ *conterraneus* noemt.

Een Onias Flanzemius noemt zich uitdrukkelijk *Occidentalis Frisius*. Zoo daardoor ons gewest bedoeld wordt, zou zijn naam misschien op Flanzum, een dorp in Rauwerderhem, heenwijzen.

Eilardus Folkardus daarentegen noemt zich weêr eenvoudig Frisius. Zoo als ook Pomponius Elcama, door zijnen naamsuitgang, eenen Fries schijnt aan te duiden.

Den 25. April 1586 vinden wij Adamus Eysingha, met een gezegde van Trajanus, en Solinus ab Eysingha, Frisius, „virescit vulnere virtus.” Hij noemt het jaar *novissimi temporis*, terwijl Adamus daarvoor eenvoudig zegt: *salutis humanae*, even als Philippus à Meckama (?), terwijl anderen daarvoor *salutis humani generis*, *partae salutis*, en eindelijk *a partu virginis* bezigen, hetgeen dus het zelfde schijnt te bedoelen. Beza zegt daarvoor, even als zekere Jageman, beide in dit Album, *av. ultimi temporis*, en dan zal dit misschien niets anders beteekenen dan *na Christus*. Hier aan den nieuwen stijl te denken, hetgeen anders het eenvoudigste ware, schijnt niet zeer waarschijnlijk. Vg. over dien stijl Prof. de Crane, in het *Archief van Visser en Amersfoort*, II. st., waarop later nog een stuk is gevolgd, dat echter niet algemeen verkrijgbaar is.

Of nu deze beide Eysingha’s, of van E., zoo als de een er bij voegt, tot het bekende geslacht behooren, durven wij te minder verzekeren, daar zij in het *Stamboek van den Friéschen Adel* niet vermeld worden, hunne wapenen zouden het kunnen uitmaken, doch in afwijking van de gewoonte, in dit album in acht genomen, vindt men die niet. Vg. boven, p. 275.

Onze beroemde Emmius behoorde ook onder de vrienden van Pricker. Hij neemt 2 bladen in, het 1ste

bevat een paar aanhalingen uit Pindarus en Horatius, over de korthed des levens, met dit onderschrift: *Ornatiss. adolescenti Hermanno Pricker Emdensi amico ac conterraneo suo jucundiss. amicitiae ac memoriae ergo scribebat Argentinae Ubbius Emmen Phryx III Non. Jul. A. 1576.*

Op het 2de blad een doodshoofd, en daarboven, op een voetstuk, een zandlooper, waarop een engel met de zeis, en daar onder:

Vita quid est hominum. Vitae nisi labilis umbra
Cujus ut unda ruit, sic brevis hora fugit.
Dum molimur adhuc, studiove tenemur inani.
Tempis it, et passu Mors properante venit.

E. was toen, zoo het schijnt, in eene bijzonder ernstige stemming. Het schrift is buitengemeen net en duidelijk. Opmerkelijk, dat hij zich later Ubbo Emmius schreef, toen scheen hij het beter te achten, de geslachtsnaam onveranderd te laten, zoo als hij dan ook zegt Hermanno Pricker. Zoo komt ook op den catalogus van Prof. N. Ypey, p. 97, N°. 3792, voor, U. Emmen, *Onderrichtinge omtrent de leer en geest des hoofdketters D. Joris*. Middelh. 1599. Op die van Fontein daarentegen U. Emmius, *De David Jorische geest ontdekt en verklaard* — Men vg. hier, over de secte van dezen David Joris, den belangrijken brief van Acronius, bij Gabbema, I, p. 140–167, en het over hem onlangs door Molhuijsen medegedeelde in Nijhoff, *Bijdragen*. Op den Catal. bij M. Nijhoff, te 's Hage, 15 Oct. 1855, komt N°. 31 een HS. voor, waarin 20 verschillende tractaten van D. J. zijn opgenomen. Vg. ook ald. N°. 140. Tot onzen Emmius zelve is betrekkelijk N°. 141, *Acta Emdana a Martio 1606, ad finem anni 1607, ut et commercium epistolicum*, waarover Wiarda, *Ostfr. Gesch.*, III, 472 vv., en Emmius zelve, *Hist.*, p. 221 ss.

Wij voegen hier onmiddelijk bij, die op eenigen afstand volgt:

MENSO ALTING.

Ut vitam peragas beatiorem,
 Syncere ex animo Deum timeto;
 Et crimen propriae cavete culpae
 Quodcumque officii requirit ordo,
 Hoc justo facito lubens labore.

Mors tua, mors Christi, fraus terae, gloria coeli,
 Et dolor inferni, sunt meditanda tibi.

Egregio viro D. Hermanno Prickero amicitiae causae,
 scribebat Menso Alting (4). A. 86, 6 Julii.

Bij het lezen dezer beide namen, die zoo naauw met Groningen verbonden zijn, rijst onwillekeurig de wensch op, dat hunnen grafzerken, die beider talenten ook voor het nageslacht huldigen, eene betere en meer waardige plaats zal mogen te beurt vallen, dan hun tot nog toe geworden is, onder de vele grafsteen, die op eene plaats van het nieuwe academiegebouw liggen, en zoo geschikt in of bij het gebouw zelve plaats hadden kunnen vinden. Moge die wensch weldra worden vervuld!

Doch wie was nu de eigenaar van dit album? De tegenwoordige bezitter heeft daaromtrent reeds aanvraag gedaan in de *Navorscher* (5), waarop tot nog toe geen voldoende antwoord is gekomen. Elzevier alleen geeft, op p. 226 v., eenige meerdere bijzonderheden omtrent het geslacht Pricker, waarvan reeds in 1576 een Raadslid te Embden voorkomt, terwijl wij in dat zelfde jaar een' An-

(4) Van Alting vinden wij ook eenen brief aan Otto Swalve, bij Gabbema, c. III, p. 702, en een' in verzen aan hem van Jo. Acronius, ald. II, 298 vv.

(5) 1851, I, 290. 1852, II, 140.

tonius Pricker ontmoeten in een opschrift op den toren van Borkum, waar hij de eerste plaats inneemt onder de toenmalige regenten. En deze opgave bevestigt hetgeen wij uit het album zelve meenden te mogen afleiden. Wanneer wij dit toch met eenige opmerkzaamheid doorbladeren, ontwaren wij dat Hermannus Pricker een Embdenaar was, uit een deftigen, zoo niet hoogaanzienlijken stand, waartoe sommige inschrijvingen allezins aanleiding geven, die van *nobilitas* gewagen, terwijl ook onder de inschrijvers zelve velen van hooge geboorte voorkomen; zoo volgen op Beza onmiddellijk monseigneur de Pinguigny, Emanuel Dally, monseigneur le vidome d'Amiens en Gothofredus de Voisy Sr., de la Blatiere, met hunne wapenen, terwijl bij dezen (misschien door Pricker) de bijzonderheid is aangeeteekend: » Interfectus tempore meo Lutetiae Parisiorum » 1577." Voorts Joannes Philippus comes in Manderscheidt et Blanckenheim, de In- en Kniphausens en anderen.

In 1575 schijnt hij naar Duitschland, en meer bepaaldelijk naar Zwitserland te zijn gereisd, om, naar de behoefte dier tijden, zijne wetenschappelijke vorming voort te zetten, zoo als ook vele andere tijdgenooten deden. Het eerst ging hij naar Straatsburg, waar wij hem tot in het laatst van 1577 nog ontmoeten. Zijn Album wordt geopend door zijn stadgenoot Johannes Reiners, Embdensis, primus hujus libri suscriptor, III Dec. 1575, die drie bladzijden inneemt, het eerste met een goed geteekend portret, waaronder de vermelde inscriptie, de 2de met onderscheidene spreuken, en de 3de met het wapen. Het blijkt dat deze Reiners zich toen ook te Straatsburg bevond, hetzij hij Pricker hebbe vergezeld, hetzij hij zich vroeger daar bevond, even als wij ook Emmius daar hebben ontmoet. Bij dezen Reiners staat aangeeteekend, dat hij in 1578 reeds is overleden.

Dat onze Pricker een rechtsgeleerde was, blijkt uit de woorden van Lubbertus, *Themidis sacro ministro*, welk laatste woord *ministro* schijnt aan te duiden, dat Pricker zijne studiën toen reeds voltooid had, en vervolgens andere academiën heeft bezocht; de inschrijving van Michael Boschius, Praeceptor 1^{ae} scholae Argentinae, van 13 April 1577, zou anders ligt de gedachte kunnen doen ontstaan, dat Pricker daar werkelijk ter school had gelegen, doch men vindt in de inscriptie alleen daarvoor geene genoegzame aanleiding, waarin van eenige naauwere betrekking geen het minste spoor is, veel min Pricker *discipulus* genoemd wordt.

Nog eene belangrijke bijzonderheid van zijn verblijf te Straatsburg blijkt uit de inschrijving van den bekenden philoloog en rechtsgeleerde Obertus Giphanius, die eene plaats van Marcellus ten beste geeft aan D. Hermanno Prickero, studioso adolescenti *in memoriam contubernii et hospitii suavis*. Argentor. III Id. April. 1577. Toen was hij dus contubernaal en gastvriend van dezen, die op zijne vorming zeker weldadig zal hebben gewerkt, hoezeer hij dan ook andere hoedanigheden moge hebben bezeten, die alles behalve navolgenswaardig waren, volgens het getuigenis van zijnen tijdgenoot Joh. Scaliger (*Scaligeriana*, p. 141).

Tusschen beiden schijnt hij ook andere universiteiten, zoo het schijnt echter meer vlugtig, te hebben bezocht, zoo treffen wij hem Februarij 1577 te Heidelberg aan, waar de beroemde Hugo Donellus hem in zijn album de les mede gaf: » Sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. Domino vivendum et moriendum.»

Ook Basel ontving in datzelfde jaar een bezoek, dat waarschijnlijk van Mei tot in het laatst van Augustus heeft voortgeduurd, terwijl hij Geneve voor het laatst schijnt te hebben bewaard, daar althaus vinden wij hem nog in April

en Mei 1578, waar hij Beza heeft leeren kennen en hoogachten, hetgeen daaruit kan worden afgeleid, dat deze beroemde godgeleerde met zijn portret ten halven lijve, de eerste bladzijde onmiddellijk op de keerzijde van het vers van Lubbertus inneemt, terwijl Beza hem met eene plaats uit Augustinus vereert, en er als spreuk bijvoegt: *Γρηγορ σοφίας αὐθός* (6).

Deze inschrijvingen beslaan dus slechts eene tijdruimte van 3 à 4 jaren, gedurende welke Pricker zich buitenlands heeft bevonden, en daarvoor schijnt dan ook het album hoofdzakelijk aangelegd, dat zich door uitwendige tooi en pracht volstrekt niet aanbeveelt. Het is een boekdeeltje in klein 8°, met eenvoudig leeren band, en het papier met zwarte bewerkte randen afgezet; buiten op de voorzijde vindt men boven H. P. (den naam), beneden F. O. (Frisius Orientalis), en op de achterzijde even zoo 15 75. Er komen dan ook in het album geene vroegere inschrijvingen voor, dan eene van Augustus 1572, doch vermits Reiners de eerste inschrijver was, en het album kennelijk in 1575 is aangelegd, zal hier misschien de V voor de II zijn uitgevallen. Pricker zal zich na 1578 vermoedelijk in Embden hebben gevestigd, de eerste inscriptie is echter eerst vijf jaren later, en wel van Joannes Laski, lib. Ba in Lasko, waarschijnlijk een afstammeling van den bekenden hervormer Joannis à Lasko, omdat het deze zelf niet kan zijn, als reeds in 1560 overleden. Vg. Wiarda, *Ostfr. Gesch.*, III, p. 14 vv (7). Het familie-wapen is er bij geteekend.

(6) Twee brieven van Beza aan Sibr. Lubbertus vindt men bij Gabbema, *Cent.*, II, 38 s. p. 303 sqq., twee aan Mart. Lydius, *Cent.*, I., 89, 90, voorafgegaan door eenen aan NN., p. 214 vv.

(7) Zie ook nog de *Simplex et fidelis narratio*, van Utenhove. Bij Gabbema vindt men van hem 4 brieven, de 1ste uit Frankfort, van 1555, p. 217 vv., waarbij hij een geschenk in geld weigert, de drie overigen, waaronder een aan Melanthon, allen van godgeleerden inhoud, aldaar

Den 20. Mei 1585 schreef insgelijks te Embden in, Johannes Hillinck, hem daar, even als ook anderen, *frater suus* noemende; terwijl de laatste in tijd zijn, die van de beide Eysingha's en van Joh. Heerma, van April 1586, en die van Alting van 6 Julij deszelfden jaars, doch geene van deze vier inschrijvers duidt de plaats aan, zoodat het ligt mogelijk is, dat Pricker zich toen te Groningen eenigen tijd hebbe opgehouden, of dat de inschrijvers hem te Embden een bezoek hebben gegeven. Na 1586 kan het album ons niet meer leveren, zonderling echter vindt men op de 5de blz. van het einde met roode inkt, *Laus Deo semper. Haec docto ac probo juveni D. H. P. in ppetuam sui memoriam. Tiguri 26 Januarii Conradus B. a Alewed. scribebat Anno 1653.* Zoo toch die datum rigt'ig is, kan dit niet wel zien op onzen Pricker, vooreerst, hetgeen echter nog mogelijk zou zijn, omdat hij dan nagenoeg honderd jaren zou hebben bereikt, daar hij toch in 1575 reeds eene buitenlandsche reis ondernam, maar vooral ten tweeden, omdat Pricker in 1575 en volgende jaren reeds *juvenis* en *adolescens* genoemd, dit in 1653 niet meer kan heeten. Het is dus te denken, dat zijn album later in het bezit van een zijner afstammelingen zal zijn gekomen, en dat D. voor H. P., misschien den voornaam zal aanduiden.

Hoezeer wij bij deze mededeeling voornamelijk Friesland op het oog hebben gehad, is echter uit het bovenstaande reeds gebleken, dat dit album tevens is van algemeen belang; zoo bevestigt het de gewoonte dier tijden, om vreemde academiën te bezoeken (8), en wijst het aan,

p. 493-516. Aan hem komen eene menigte voor, als *Cent.*, I, 4-11, 16, 17, 18, 20, 21, waar hij à Lasky genoemd wordt, zoo als in ons Album, voorts 22, 23, 49-52, 54, 55 en 58-66. Ook bij Weiss, *Histoire des réfugiés etc.*, wordt hij met lof vermeld, p. 158 vv.

(8) Vg. de Jonge, *Nederl. en Venetie*, p. 354 vv. en 346 vv., vermeld

dat Straatsburg in het laatst der 16de eeuw door vele Nederlanders werd bezocht, terwijl het omtrent enkele personen eenige bijzonderheden vermeldt, en van de aanzienlijkste geslachten in die tijden, de gekleurde wapens mededeelt, en eindelijk het schrift en de handteekeningen bevat van vele beroemde mannen, waarbij wij alleen nog voegen, F. Hotomannus, 1576, Qui stat in fide videat ne cadat, en om de herinneringen aan hunne namen verbonden uit vroegeren tijd: Johannes Tetzell, Noribergensis, Basileiae 1576, en uit onze dagen: Andreas à Windischgraz, Genevae 1578, terwijl wij eindelijk ter aanvulling van het op blz. 287 gezegde, hier nog meenen te moeten aanstippen, dat men bij Wagenaar, *Vad. Hist.*, XV, 306, in 1685 als Heelmeester op den Helderenberg aantreft eenen Izaak de Bra, die, nadat Monmouth aan land was gezet, verzeild was naar Bilbao, van waar men hem geboeid naar Engeland had gezonden. Op verzoek van den Ambassadeur van Citters werd hij echter op vrije voeten gesteld. Misschien is hij wel een afkomeling van onzen de Bra, wien hij dan ook in de keuze van zijn beroep is gevolgd.

dende, dat onze Viglius veel aan Venetië te danken had, van waar hij, na de ontdekking van Theophilus, met een schat van wetenschap beladen, naar het vaderland terugkeerde.